

JONATHAN FREEDLAND

**PAKO
AUSCHWITZISTA**

**Mies joka halusi
varoittaa maailmaa**

Suomentanut Juha Ahokas

LIKE

Englanninkielinen alkuteos: *The Escape Artist:
The Man Who Broke Out of Auschwitz to Warn the World*

Copyright © Jonathan Freedland 2022

Maps drawn by Nicky Barneby, Barneby Ltd
Map of Auschwitz I and labels on map of Auschwitz II adapted from maps by Nikola Zimring,
Rudolf Vrba Archives, LLC 2018, used with permission

Suomenkielinen laitos
© Like Kustannus / Kustannusosakeyhtiö Otava 2023

LIKE

Like Kustannus
Helsinki
www.like.fi

ISBN 978-951-1-46163-0

OTAVA
KIRJAPAINO
Keuruu 2023

Omistettu isälleni Michael Freedlandille (1934–2018).
Siunattu olkoon hänen muistonsa.

Sisällys

Kirjailijalta _____	9
Prologi _____	17

ENSIMMÄINEN OSA: Valmistelut

1. Iltatähti _____	29
2. Viisisataa Saksan markkaa _____	43
3. Karkotettu _____	53
4. Majdanek _____	61

TOINEN OSA: Leiri

5. Olimme orjia _____	77
6. Kanada _____	94
7. Loppuratkaisu _____	102
8. Tuottoisaa toimintaa _____	114
9. Lastauslaituri _____	126
10. Muistipankki _____	141
11. Birkenau _____	151
12. ”Meillä on ollut ihanaa” _____	165

KOLMAS OSA: Pako

13. Pakeneminen oli silkkaa hulluutta _____	181
14. Opi venäjää _____	189
15. Piilopaikka _____	198
16. Pois maasta orjuuden _____	206
17. Maan alla _____	216
18. Pakomatalla _____	222
19. Rajan ylitys _____	234

NELJÄS OSA: Raportti

20. Mustaa valkoisella _____	251
21. Kirkonmiehet _____	265
22. Mitä voin tehdä? _____	272
23. Lontoo tietää _____	282
24. Unkarin salamia _____	295

VIIDES OSA: Auschwitzin varjo

25. Latautunut liitto _____	315
26. Uusi alku, uusi kansakunta _____	330
27. Kanada _____	344
28. Tiedän miten täältä pääsee ulos _____	357
29. Tyhjyyden kukkia _____	369
30. Liian monta laskettavaksi _____	375

Kiitokset _____	391
Lyhenteet _____	394
Viitteet _____	395
Kirjaluettelo _____	422
Henkilöhakemisto _____	429

Kirjailijalta

Kävin yhdeksäntoistavuotiaana Curzon-teatterissa Lontoon Mayfairissa katsomassa yhdeksäntuntisen historiallisen dokumenttielokuvan *Shoah*. Leffakokemus ei ollut mitenkään tavanomainen. Se selittyi osittain elokuvan pituudella, osittain sen yleisöllä. Salissa istui holokaustista hengissä selvinneitä. Ystäväni oli ottanut mukaan pussillisen paukkumaisseja, mikä paljastui nopeasti virheeksi. Hän oli tuskin alkanut rouskuttaa niitä, kun läheisellä rivillä istunut nainen kurkottaui meitä kohti ja läimäytti häntä kovaa reiteen. Nainen puhui murteella, jossa oli kaikuja toista maailmansotaa edeltäneestä Euroopasta, kivahtaessaan: ”Eikö sinulla ole mitään häpyä?”

Elokuva vaikutti minuun syvästi, mutta yksi haastatelluista jäi erityisesti mieleeni. Hänen nimensä oli Rudolf Vrba. Elokuvasa hänet näytetään kertomassa ihmiskunnan historian kauheimmista tapahtumista, joita hän oli todistanut henkilökohtaisesti ja joista oli selvinnyt hengissä. Kun ohimennen hän mainitsee jotain todella poikkeuksellista, jotain mikä erotti hänet muista holokaustista selviytyneistä. Yhdeksäntoistavuotiaana, samankäisenä kuin minä olin elokuvan nähdessäni, hän oli paennut Auschwitzista.

En koskaan unohtanut hänen nimeään tai kasvojaan, vaikka vuosien mittaan hämmästelin, kuinka harva hänestä oli loppujen lopuksi kuullut. Kolmisenkymmentä vuotta tuon elokuvissa 1986 viettämäni illan jälkeen huomasin taas muistelevani Rudolf

Vrbaa. Elettiin totuudenjälkeistä valeuutisten aikaa, kun jopa asioiden todenperäisyys oli hyökkäyksen kohteena – ja ajatukseni palasivat mieheen, joka oli ollut valmis vaarantamaan kaiken, jotta maailma saisi tietää valheisiin verhotun hirvittävän totuuden.

Ryhdyin tutkimaan Rudolf Vrbán elämää ja löysin muutamia ihmisiä, jotka olivat yhä elossa ja jotka olivat tunteneet hänet, työskennelleet hänen kanssaan tai rakastaneet häntä. Sain selville, että hänen nuoruudenrakastettunsa ja ensimmäinen vaimonsa, 93-vuotias Gerta asui yksin Muswell Hillissä Pohjois-Lontoossa. Vietimme kymmenkunta kesäistä iltapäivää hänen puutarhassaan tartuntataudin riivaamana vuonna 2020 ja puhuimme Walter Rosenberg -nimisestä nuorukaisesta ja heidän molempien muinoin tuntemasta maailmasta. Gerta antoi minulle punaisen matkalaukun, johon oli pakattu Rudin kirjeitä. Niistä paljastui miltei sietämättömiä henkilökohtaisia kärsimyksiä. Vain muutama päivä sen jälkeen, kun Gerta oli kertonut Rudin tarinan kokonaisuudessaan, hänen läheinen sukulaisensa soitti minulle ja kertoi, että Gerta oli nukkunut pois.

Rudin toinen vaimo ja leski, Robin, asui New Yorkissa. Juttelin hänenkin kanssaan tunti toisensa perään, ja hän täydensi Rudolf Vrbán tarinaa omalta osaltaan, kertoi Rudolfin hänelle uskomia salaisuuksia ja muisteli heidän yhteistä rakkauttaan. Kuunnellesani Gertaa ja Robinia ja paneutuessani virallisiin asiakirjoihin, todistajanlausuntoihin, muistelmiin, kirjeisiin, aikaisten selonteokoihin ja historiallisiin selvityksiin, joihin kaikkiin tämä kirja perustuu, kävi nopeasti selväksi, että Rudolfin tarinaan kuului paljon muutakin kuin vain tuo ennen kokematon pako keskitysleiristä. Se kertoi myös siitä, miten historia voi muuttaa yhden ihmisen ja seuraavienkin sukupolvien elämän, miten totuuden ja valheiden välinen ero voi tarkoittaa elämän ja kuoleman välistä eroa ja miten ihmiset voivat kieltäytyä uskomasta siihen, että heitä uhkaa välitön tuhoutuminen, varsinkin silloin kun tuhoutuminen

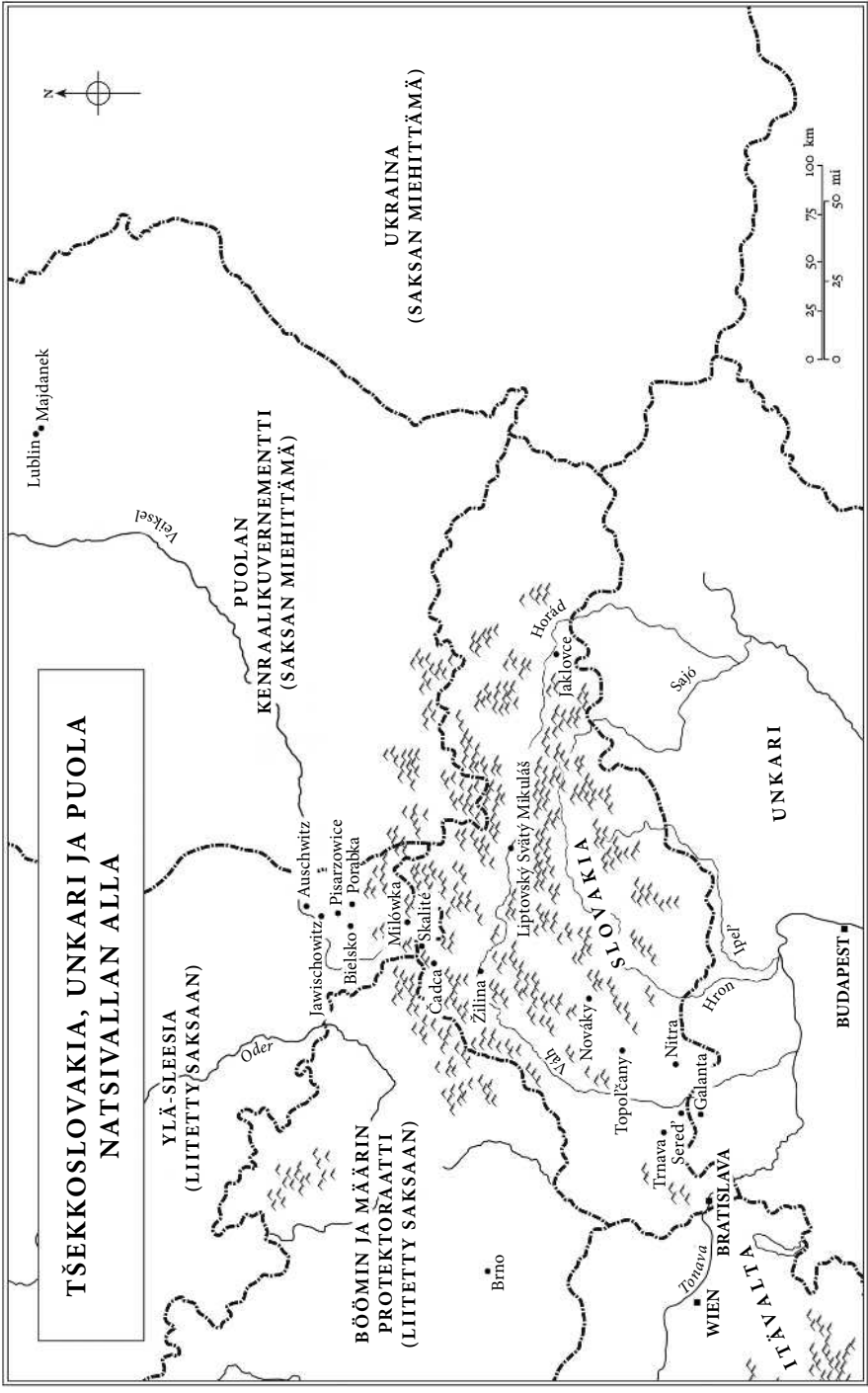

on varmaa. Nuo harhakäsitykset elivät voimakkaina 1940-luvun Euroopassa. Mutta ne tuntuvat saavan uutta ja pelottavaa vasta-kaikua myös omana aikanamme.

Sen lisäksi aloin ymmärtää, miten ääri rajoilleen ahdistettu ihminen voi selviytyä ja paljon kuolemaa nähnyt säilyttää elämihalunsa ja kyetä jatkamaan elämää ja miten yksittäisen henkilön, vaikka sitten vain nuoren pojan, toimet voivat muuttaa historian kulkua, jos ei oikeuden toteutumista, niin jotain toivon tapaista kohti kuitenkin.

Poistuin sinä iltana elokuvateatterista vakuuttuneena, että Rudolf Vrban nimi ansaitsisi tulla mainituksi Anne Frankin, Oskar Schindlerin ja Primo Levin rinnalla, kun puhutaan juutalaisten kansanmurhan tärkeimmistä tarinoista. Niin ei välttämättä koskaan kuitenkaan käy. Mutta ehkä tämän kirjan avulla Rudolf Vrba voi paeta vielä viimeisen kerran: ehkä hän pystyy näin pakenemaan unohdusta ja tulee muistetuksi.

TŠEKKOSLOVAKIA, UNKARI JA PUOLA NATSIVALLAN ALLA

YLÄ-SLEESIA
(LIITETTY(SAKSAAN))

BÖÖMIN JA MÄÄRIN
PROTEKTORAATTI
(LIITETTY SAKSAAN)

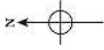
PUOLAN
KENRAALIKUVERNEMENTTI
(SAKSAN MIEHITTÄMÄ)

UKRAINA
(SAKSAN MIEHITTÄMÄ)

UNKARI

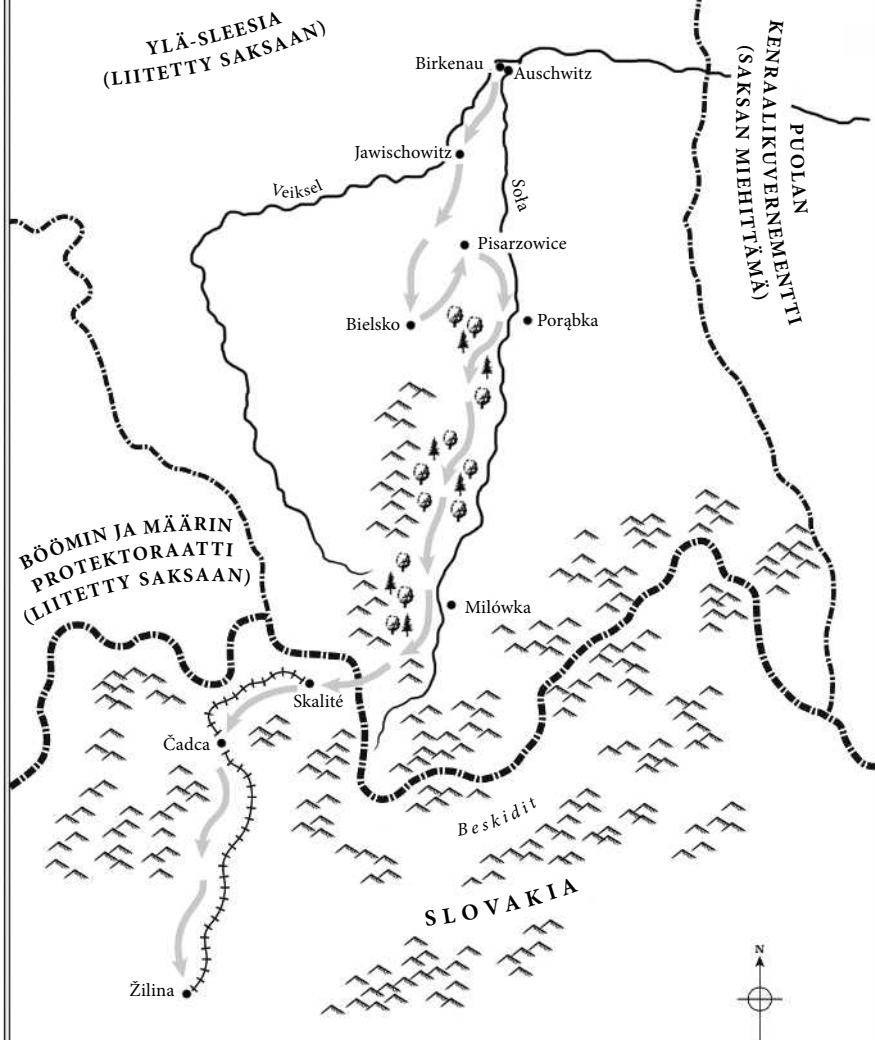
WIIEN
BRATISLAVA

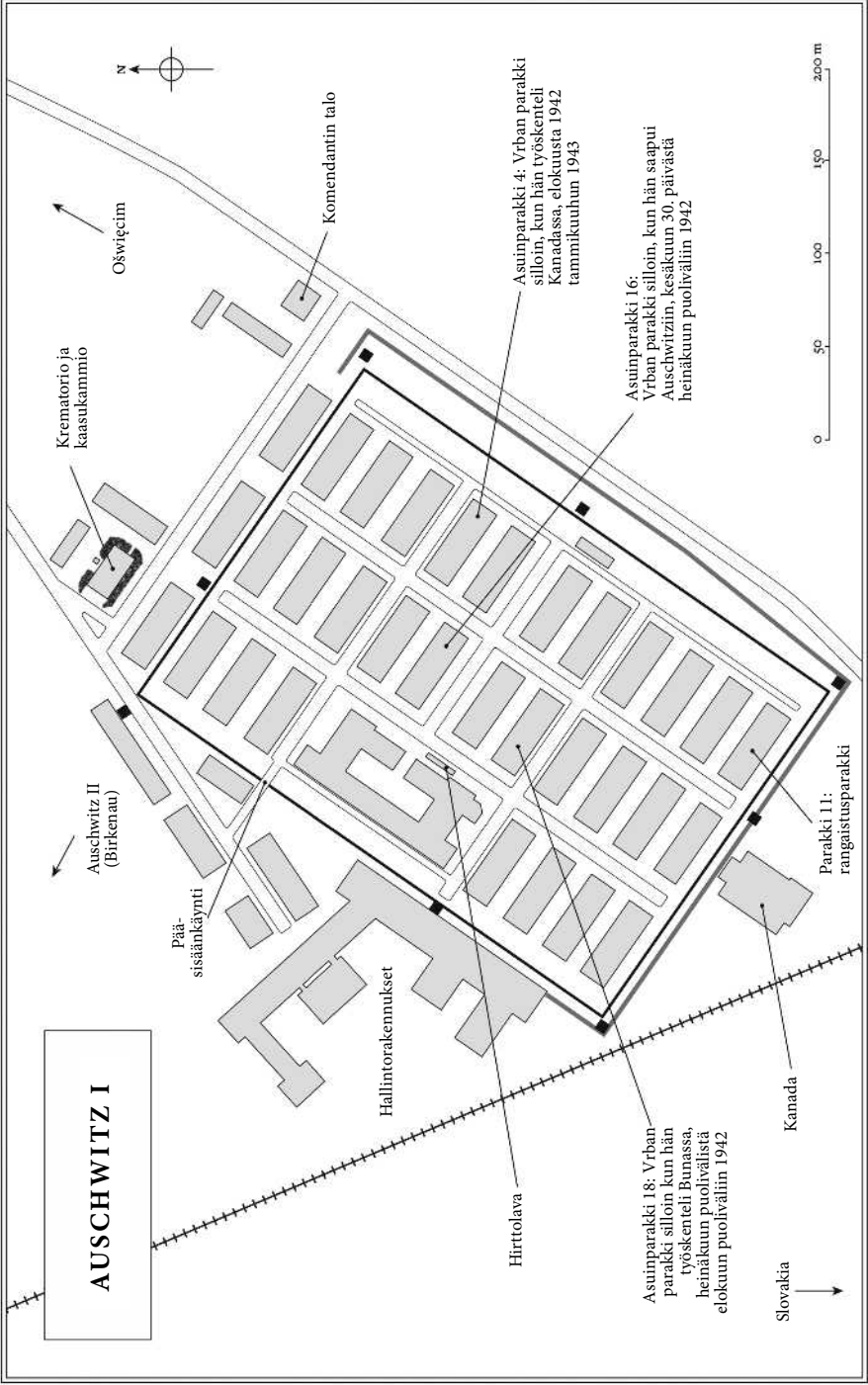
BUDAPEST

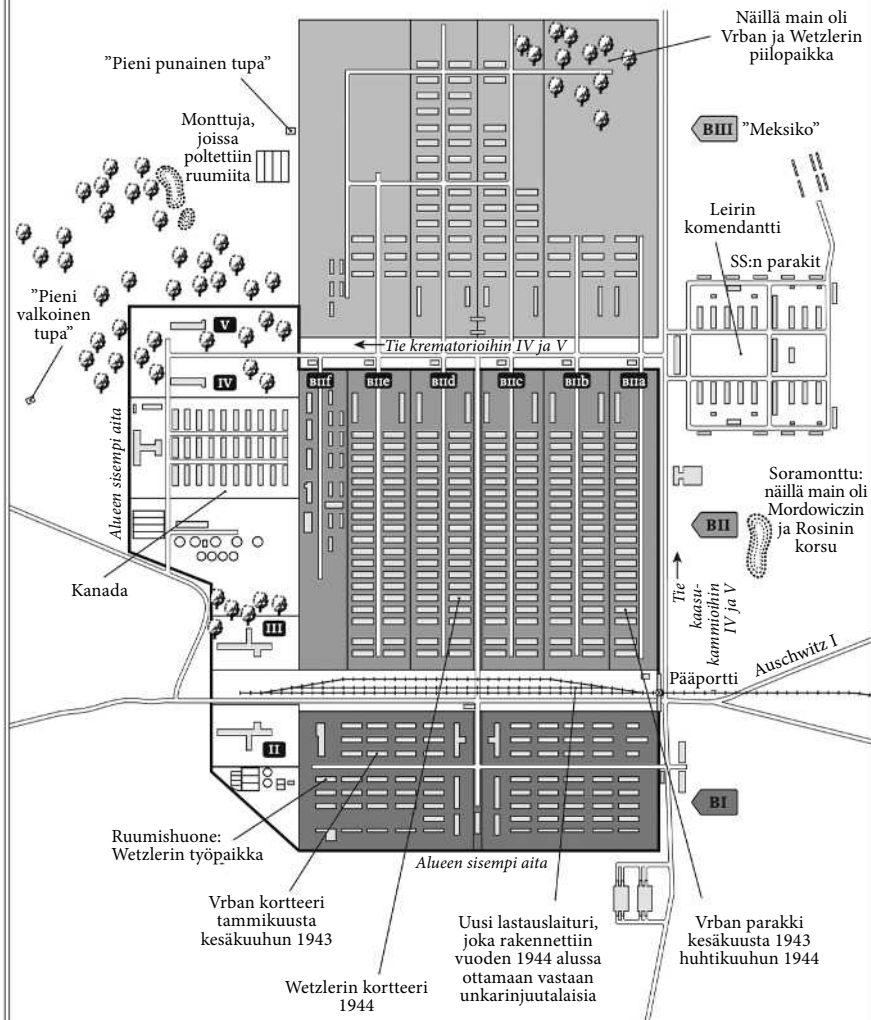
PAKO
7.-24. HUHTIKUUTA 1944

0 10 mi 20 km

AUSCHWITZ II (BIRKENAU)

- II** Kaasukammio ja krematorio II
- III** Kaasukammio ja krematorio III
- IV** Kaasukammio ja krematorio IV
- V** Kaasukammio ja krematorio V

- BI** Karanteenileiri
- BII** Perheleiri
- BIII** Miestenleiri
- BIV** Naistenleiri
- BV** Mustalaisleiri
- BVI** Miesten leirisairaala

0 100 200 300 400 m

Prologi

7. huhtikuuta 1944

Päivien viivästysten ja viikkoja kestäneiden kiihkeiden valmistelujen jälkeen, seurattuaan kuukaudesta toiseen muiden epäonnistumisia ja katseltuaan pari vuotta, miten syvälle raakalaisuuteen ihmiset voivat vajota, he tiesivät hetkensä lopultakin tulleen. Oli aika paeta.

Kaksi muuta vankia olivat jo valmiina sovituksessa paikassa. Sanomatta sanaakaan he nyökkäsivät: *eiköhän panna toimeksi*. Walter ja Fred eivät epäröineet. He kiipesivät lautakasan päälle, etsivät aukon ja pudottautuivat siitä kumpikin vuorollaan. Hetkeä myöhemmin heidän toverinsa asettivat laudat takaisin paikoilleen. Toinen tovereista kuiskasi: ”Bon voyage.” Sitten tuli pimeää ja hiljaista.

Viivyttelämättä yhtään Walter ryhtyi työhön. Hän kaivoi esiin mahorkan, halvan venäläisen tupakan, jonka ominaisuuksista hänelle oli kerrottu, satsin, joka oli ohjeiden mukaan kasteltu bensiinillä ja kuivattu. Yhtään kiirehtimättä hän ryhtyi täyttämään lankkujen välejä puruilla, puhalteli niitä välillä varovasti paikoilleen ja toivoi kaikesta epätodennäköisyydestä huolimatta, että konstin opettanut venäläinen sotavanki oli ollut oikeassa, että haju oli koirille vastenmielinen. Ei silti, että salaliittolaiset olisivat luottaneet pelkästään Walterin taitoihin. He olivat jo varmistaneet, että piilopaikan ympäristöön oli ripoteltu runsaasti samalla

tavalla käsiteltyä tupakkaa, jotta SS:n koirat pysyisivät heistä kaukana. Jos puna-armeijan mies oli ollut oikeassa, Walterin ja Fredin pitäisi pystyä kyyristelemään montussa lautakasan alla hiljaa ja kenenkään häiritsemättä juuri niin kauan kuin olisi tarpeen: kolme päivää ja kolme yötä.

Walter katseli kellonsa fosforoituja numeroita. Aika eteni matelemalla. Hän olisi halunnut nousta venyttelemään, mutta se ei tullut kysymykseenkään. Käsivarret ja jalat kouristelivat tuskallisesti, mutta hän tiesi, että hänen olisi kestettävä se kaikessa hiljaisuudessa. Puhuminen olisi liian vaarallista. Yhdessä vaiheessa Walter tunsu häntä kuusi vuotta vanhemman Fredin tarttuvan hänen käteensä ja puristavan sitä. Walter oli yhdeksäntoista.

Mitä nyt? Askelten ääniä – ja ne lähestyivät. Oliko tämä Walterin ja Fredin tarinan loppu? Juuri kun he ehtivät aloittaa pakonsa. Vaistomaisesti kumpikin mies hapuili partaterää. Siitä he olivat yhtä mieltä: vaikka heidät saataisiinkin kiinni, he eivät antautuisi kuulusteltaviksi. He päättäisivät elämänsä tässä montussa ja tekisivät piilopaikastaan hautansa.

Ei silti, että SS-miehet jättäisivät heidät sinne. Heidän ruumiinsa raahattaisiin takaisin leiriin. Ne asetettaisiin pystyyn lapioita vasten tai laitettaisiin roikkumaan hirsipuusta, ja kaulaan ripustettaisiin kyltti varoitukseksi. Sama näytös toistui jokaisen pakoyrityksen jälkeen. SS tekisi voitonmerkin heidän runnelliista kalmoistaan.

Walterin hermot kiristyivät hetki hetkeltä. Pienen montun seinämät tuntuivat puristuvan hänen ympärilleen. Mutta sitten mahdolliset askeleet häipyivät kuulumattomiin.

Kuudelta perjantai-iltana sireeni alkoi ujeltaa. Ilma väreili ja veri hyytyi suonissa, kuulosti siltä kuin tuhannet sudet olisivat ulvoneet yhdessä. Parivaljakko oli kuullut äänen riittävän monta kertaa; se oli niin kimakka, että jopa SS-miehet tukkivat korvansa. Meteli herätti kauhistusta, mutta jokainen vanki tervehti sitä tyytyväisenä: se tarkoitti sitä, että ainakin yksi heidän joukostaan

puuttui illan nimenhuudosta – ja sitä, että vanki oli mahdollisesti karannut Auschwitzista.

Se oli heidän merkkinsä. Fred ja Walter siirtyivät pois varsinaisesta montusta, joka oli tehty neljää henkilöä varten. Ylimääräisenä varotoimenpiteenä he vääntäytyivät eräänlaiseen käytävään, johon ei olisi mahtunutkaan kahta enempää. He puristautuivat piiloon piilopaikan sisällä ja jäivät makaamaan hiljaa kyljekkäin. Walterista tuntui melkein huojentuneelta. Lopultakin odotus oli päättynyt ja taistelu alkanut. Kumpikin oli työntänyt flanellipalan suuhunsa, jotta ei yskimällä paljastaisi itseään – tai kumppaniaan. Vain kellon fosforoidut viisarit liikkuivat pimeydessä.

Vaikka he eivät olleet sitä näkemässä, he tiesivät, mitä sireenien ulvonnasta seuraisi.

Pian se kantautuikin heidän korviinsa: ihmisjahti oli käynnissä. Parituhatta saapasparia tömisytti tannerta, upseerit vuoroin kiroilivat ja vuoroin antoivat käskyjä – *karjuivat* niitä, sillä uusi pako olisi nöyryytys toissapäiväisten tapahtumien valossa. Juuri tähän tarkoitukseen koulutetut parisataa koira etsivät kuola valuen heiveröisten, pelosta vapisevien ihmisten jälkiä. SS-miehet koluaisivat jokaisen ullakon ja onkalon, tutkisivat jokaisen pensaan, kurkistaisivat jokaiseen ojaan ja suuntaisivat taskulamppunsa Auschwitzin sokkeloisen kuolemankaupungin jokaiseen nurkkaukseen. Etsintä oli alkanut ja jatkuisi kolme vuorokautta.

Walter ja Fred pystyivät olemaan siitä varmoja, koska nat-sit toteuttivat turvajärjestelyjään tunnollisesti. Tätä leirin ulommaista osaa vartioitiin vain päiväsaikaan, kun vangit tekivät siellä orjatyötään. Aluetta ei tarvinnut tarkkailla öisin, jolloin joka ainoa vanki oli viety takaisin sisempään leiriin kaksinkertaisten sähköaitojen taakse. Sääntöön oli vain yksi poikkeus. Jos vanki oli kadonnut ja hänen oletettiin karanneen, SS miehitti uloimpia vartiotorneja vuorokauden ympäri, niin että jokaisessa tornissa oli konepistoolilla varustautunut vartija.

Uloimman alueen vartiointi jatkuisi kolme vuorokautta, niin kauan kuin etsintä oli käynnissä. Sen jälkeen SS oletti, että karkuri tai karkurit olivat päässeet pakoon: Gestapon vastuulla oli nyt laajentaa etsintöjä ja löytää heidät. Ulointa vyöhykettä vartioineet miehet vedettiin takaisin, jolloin tornit jäivät tyhjiksi. Mikä tarkoitti sitä, että natsien linjaan syntyi aukko. Ei kirjaimellisesti, mutta takaovi vapauteen oli auki. Jos vanki pystyisi piileksimään uloimmalla vyöhykkeellä kolme vuorokautta sen jälkeen, kun hälytys oli annettu, vaikka SS koirineen yrittäisi yhä kaivaa häntä esiin, hän voisi neljäntenä yönä poistua piilostaan. Silloin hän voisi paeta.

Walter kuuli tutun äänen. Murhanhimoinen juoppo, *Unterscharführer* Buntrock, oli lähistöllä ja jakeli ohjeita vankeja tuloksetta etsineille alaisilleen. ”Katsokaa noiden lankkujen alta”, hän sanoi. ”Käyttäkää päätänne!”

Walter ja Fred valmistautuivat pahimpaan. SS-miehet tulivat lähemmäs. Lankut kolahtelivat, kun niiden päälle kiivettiin saappailta, ja katosta varisi onkaloon hiekkaa. Takaa-ajajat olivat niin lähellä, että Walter saattoi kuulla heidän puusikutuksensa.

Seuraavaksi saapuivat koirat. Ne raapivat jätetuuta, nuuskiivat ja nuuhkivat jokaista lankkua, niidenkin huuhotus kantautui montun sisään. Oliko venäläisvanki erehtynyt tupakkasekoituksensa suhteen? Tai oliko Walter ymmärtänyt ohjeet väärin? Miksi haju ei ollut karkottanut koiria?

Tällä kertaa Walter hapuili käteensä partaterän sijasta veistään, sillä hän tarvitsi aseensa, jota käyttää enemmän muita kuin itseään vastaan. Hän tunsu sydämensä sykkeen.

Kuin ihmeen kautta uhkaava tilanne meni ohi. SS-miesten ja heidän koiriensä äänet etääntyivät. Pienessä kahden hengen haudassaan Walter ja Fred sallivat itselleen helpottuneen hymyn.

Helpotuksen hetki ei kestänyt kauan. Pitkin iltaa ja pitkälle ensimmäiseen yöhön askeleet ja koirien haukku lähenivät ja etääntyivät, kunnes voimistuivat taas uudelleen, sillä lopulta etsijät

palasivat aina samaan leirin kulmaan. Mielestään Walter kuuli turhautumisen SS-miesten äänistä heidän joutuessaan tutkimaan saman alueen yhä uudelleen ja uudelleen. Miehet kiroilivat, kun he tonkivat toista tai kolmatta kertaa lauta- tai tiilikasoja, haravoivat maastoa, joka oli jo haravoitu kahdesti aiemmin.

Kumpikin heistä olisi halunnut epätoivoisesti oikoa tai venytellä lihaksiaan, mutta pelko esti heitä. Walterin teki mieli lämmitellä kylmiä käsiään ja jalkojaan, mutta pieninkin liike aiheutti krampin koko vartalossa. Jos toinen heistä nukahti, toinen jännittyi kuuntelemaan, liikkui joku mahdollisesti lähistöllä. Uniakaan ei tuonut lepoa, vain painajaisia nykyhetkestä, joka jatkui loputtomiin maanalaisessa arkussa – jos oleskelu maan alla oli helvetillistä, niin sen pinnalla oli vielä pahempaa.

Aamuvuoro alkoi, ja he kuuntelivat pakkotyön tuttuja ääniä. He olivat keskellä rakennustyömaata, ja pian heidän ympärillään vasaroiden paukkeeseen ja metallin kalinaan sekoittui koirien haukkua ja SS-miesten ja näiden käsikassaroiden huutoja. Fred ja Walter arvelivat, että orjatyöntekijät tuskin tulisivat penkomaan heidän lautakasaansa – näitä lankkuja ei käytettäisi mihinkään vielä vähään aikaan – mutta heillä oli vaikeuksia rentoutua. Kului ehkä kymmenisen tuntia ennen kuin työmaa hiljeni ja *Kommando* marssi takaisin asuinparakkeihin.

Läpi yön parivaljakko pysyi hiljaa, koska tiesi, että leirin sisäosissa SS tutkisi jokaisen vajan, varaston, pesutuvan, käymälän ja kopin, kääntäisi nurin jokaisen rakennuksen. SS eteni tietenkin järjestelmällisesti: se suoritti etsintää yhä pienenevissä kehissä vainukoirien nuuhkiessa ryhmän keskellä, lähestyen uhrejaan joka suunnasta. Päästyään pienimmän kehän keskipisteeseen SS-miehet aloittaisivat uuden kierroksen.

Natsit tulivat niin lähelle niin monta kertaa, että Walter piti ihmeenä, ettei heitä ollut löydetty jo aikoja sitten. Fred näki tilanteen eri tavalla. ”Typerät paskiaiset”, hän sanoi, kun oli taas turvallista rikkoo hiljaisuus. Ehkä se oli uhmakkuutta. Vaikka oli jo

kulunut vuorokausi, Fred ei pystynyt syömään tai juomaan sen paremmin kuin Walterkaan. He olivat kätkeneet eväitä kapeaan käytäväänsä: useita leipiä, jotka oli huolellisesti viipaloitu säännöstelyn helpottamiseksi, samoin kuin margariinia ja kylmää kahvia, joka oli kaadettu lasipulloon. Odotus kävi kuitenkin hermoille niin pahasti, ettei kumpikaan heistä pystynyt laittamaan suuhunsa mitään.

Jotenkin tunnit matelivat lauantaista sunnuntaihin. Parivaljakko päätti koettaa onneaan. Ensimmäistä kertaa sen jälkeen, kun sireenit alkoivat soida, he palasivat luolastaan varsinaiseen, suhteellisen tilavaan korsiin. Vaikka Walter oli yrittänyt tilkitä seinän ja katon raot käsitellyllä tupakalla, täydellisesti hän ei ollut siinä onnistunut: huurteista aamu-usvaa tihkui paikoin sisään.

He olivat kankeita maattuaan hievahtamatta paikoillaan. Fred ei pystynyt liikuttamaan oikeaa käsivarttaan, ja hänen sormistaan oli kadonnut tunto. Walter hieroi kumppaninsa hartioita saadakseen veren kiertämään. He eivät viipyneet tilavammassa kammiossaan pitkään.

SS-miehet jatkoivat etsintää. Fred ja Walter jähmettyivät kuullessaan kahden saksalaismiehen pysähtyvän muutaman metrin päähän. Oli varhainen iltapäivä, ja he pystyivät erottamaan jokaisen sanan.

”He eivät ole voineet päästä pakoon”, toinen miehistä sanoi. ”Heidän täytyy olla yhä leirissä.”

Saksalaiset ryhtyivät arvailemaan Walterin ja Fredin mahdollisia piilopaikkoja. Toinen selvästikin osoitti toiselle jotain kädellään. ”Entä tuo lautakasa?”

Walter ja Fred kuuntelivat nyt hievahtamatta.

”Voisivatko he piileskellä lautojen alla?” kysyi toinen miehistä. ”Ehkä he ovat kaivaneet itselleen syvennyksen.”

Ensimmäisenä puhunut piti sitä epätodennäköisenä. Lopulta hän pohdiskeli ääneen, eikä ollut sinänsä väärässä: ”Koirat ovat

haistelleet sitä lukuisia kertoja.” Elleivät kadonneet juutalaiset olleet sitten keksineet nerokasta keinoa harhauttaa koiria.

Sitten mies sanoi päättäväisesti, että kannattaisi ainakin yrittää. Kuului, kun etsijät raivasivat tietä lähemmäs.

Jo toisen kerran Walter tarttui veitseen. Fred teki samoin.

Saksalaiset kiipesivät lautakasan päälle ja alkoivat purkaa sitä lauta kerrallaan. He poistivat ensimmäisen kerroksen, sitten toisen, lopuksi kolmannen ja neljännen ponnistellen jo jonkin verran.

Kymmenen sekuntia myöhemmin karkulaiset olisivat olleet tuhon omia. Ei ollut ensimmäinen kerta – tämä saattoi todellakin olla kahdeksas tai yhdeksäs – kun satunnainen onnenpotku pelasti Walterin hengen, ja tällä kertaa ajoitus ei olisi voinut olla täydellisempi.

Jostain kaukaa kantautui yhtäkkiä ääniä, epäselvää mutta kiihdytynyttä puhetta. Fred ja Walter kuulivat, miten miehet heidän yläpuolellaan vaikenivat – nämä ilmeisesti höristivät korviaan saadakseen selville, mitä oli tekeillä. Kului hetki. Sitten toinen. Lopulta toinen miehistä sanoi: ”Heidät on saatu kiinni! Lähdetään... Ala tulla.” Montussa lautojen alla Walter ja Fred kuulivat etsijöidensä kiirehtivän tiehensä juuri ennen kuin he olisivat paljastuneet.

Sunnuntai-ilta vaihtui maanantaiaamuun. Walter tuijotti kellonsa viisareita ja laski mielessään: jos he kestäisivät vielä hetken...

Aamuvuoro palasi töihin, ja alkoi sama tuttu hälinä, koirat haukkuivat ja vartijat karjuivat käskyjään. Kului taas kymmenen tuntia, ja jokainen minuutti mateli tuskallisen hitaasti...

Lopulta *Kommando* palasi asuinparakkeihin. Kolme päivää oli miltei täynnä.

Puoli seitsemältä illalla Walter ja Fred kuulivat vihdoin kaipeamansa merkin. Kuulutus kajahti kovaan ääneen: *Postenkette abziehen! Postenkette abziehen!* Se oli käsky vetää vartijat pois uloimmilta vartiopaikoilta. Huuto kiiri tornista toiseen pitkin

leirin ulkoreunaa; se muuttui yhä kovemmaksi lähestyessään heitä ja hiljeni sitten taas etääntyessään, kunnes koko kierros oli tullut täyteen. Heidät orjuuttaneiden ja heidän kansastaan satojatuhansia murhanneiden miesten karjumat sanat kuulostivat Walterin ja Fredin korvissa maailman suloisimmalta musiikilta. SS oli myöntänyt tappionsa ja tunnustanut epäonnistuneensa yrityksissään löytää kaksi kadottamaansa vankia.

Kun SS:n määräysten mukaisesti vartiotornien uloimman linjan miehitys oli lopetettu, vartiointi keskittyi taas sisempään leiriin. Walter kuuli SS:n vartijoiden palaavan entisiin asemiinsa. Tämä oli se vakava puute Auschwitzin valvontajärjestelmässä, aukko, josta hän ja Fred olivat jo pitkään suunnitelleet pakenevansa.

He tunsivat houkutusta rynnätä ulos piilopaikastaan, mutta hillitsivät itsensä. Ensiksi heidän olisi päästävä pois kapeasta onkalostaan. Aina kun Walter yritti hivuttautua eteenpäin, terävä kipu vihloi hänen käsivarsiaan, jalkojaan, ylävartaloaan ja kaulaansa. Lihakset olivat jäykistyneet ja kylmettyneet, ensimmäiset liikkeet olivat nykiviä ja epävarmoja, aivan kuin kehon olisi pitänyt opetella motoriset taidot uudelleen. Molempien liikkuminen oli hidasta, mutta lopulta he pääsivät takaisin tilavampaan kammiioon. He kyykkivät ja venyttelivät pimeyden keskellä, hieroivat käsiään ja jalkojaan. Lopuksi he halasivat toisiaan.

Vedettyään syvään henkeä he painoivat kämmenet kattoa vasten ja yrittivät saada alimman lankun siirtymään paikaltaan. Se ei liikahtanutkaan. He yrittivät toisesta kohdasta. Lankku ei edelleenkään hievahtanut. Olivatko he tehneet kohtalokkaan virheen suunnitelmissaan? Olivatko he vahingossa sulkeneet itsensä omaan hautaansa? Piilosta poistumista he eivät olleet harjoitelleet tai edes ajatelleet. He olivat olettaneet, että jos lankkuja pystyi pinoamaan päälletysten, ne pystyi siirtämään poisikin. Lankkujen nostaminen on kuitenkin helppoa ylhäältä päin, kun niitä voi siirtää yhden kerrallaan. Ei niinkään alhaalta päin, jolloin vastassa on koko kasan paino.

Työntäen yhdessä ja ähkien tuskasta he onnistuivat liikuttamaan yhtä lankkua pari senttiä. Se riitti kuitenkin siihen, että he saivat lankusta paremman otteen ja onnistuivat vääntämään sen sivuttain. Fred kääntyi katsomaan Walteria ja hymyili. ”Luojan kiitos niistä saksalaisista, jotka melkein löysivät meidät”, hän kuis-kasi. ”Jos he eivät olisi siirtäneet lankkuja, olisimme jääneet tänne ansaan.”

Vaikka heiltä oli mennyt siihen enemmän aikaa kuin kumpi-kaan oli osannut kuvitella, lopulta heidän kolmipäiväisen majaan paikkansa katossa oli aukko. Siitä pilkotti kuun valaisema taivas.

He kokosivat taas voimansa, siirsivät ja tuuppiivat lautoja, kunnes pystyivät tuskallisin ponnisteluin kiskomaan itsensä ylös montustaan. Lopulta he onnistuivat. He olivat taas maan pinnalla.

Leiristä he eivät olleet kuitenkaan vielä päässeet pois. Matkaa riitti yhä kuljettavaksi, jos he aikoivat ensimmäisinä juutalaisina paeta Auschwitzista. Siitä huolimatta teini-ikäinen Walter Rosenberg oli riemuissaan – tunne ei ollut kuitenkaan täysin uusi. Sillä tämä ei ollut hänen ensimmäinen pakonsa. Eikä se olisi viimeinenkään.

ENSIMMÄINEN OSA

Valmistelut